

УДК 81'23

МОВЛЕННЕВА ОСОБИСТІТЬ ПСИХОЛОГА

Георгій Калмиков

канд. пед.н., доцент
Донбаський державний педагогічний університет,
Слов'янськ, Україна

Статтю присвячено розкриттю феномена «мовленнева особистість психолога». В ній висвітлюється наступне: те, що вона знає про мову фаху й професійне мовлення, якими мовленневими вміннями й навичками в галузі психологічного впливу володіє, як рефлексує власне мовлення й об'єктивує індивідуальну мову, що вона цінує у власній професійній мові і мовленні; те що досягає у комунікативних актах, які і як вона створює, орієнтовані на клієнтів висловлювання, як розуміє мовленневу діяльність, з ким і як вона спілкується на професійні теми;

те які її естетичні потреби у засобах мови при продукуванні мовлення, як вона їх задовольняє, як досягає професійно-мовленнєвої самореалізації та dokonує її у своїй людиноцентричній, людинознавчій діяльності.

Ключові слова: мовленнєва особистість, розвиток, суб'єкт професійної діяльності.

Статья посвящена раскрытию феномена «речевая личность психолога». В ней освещается следующее: то, что она знает о языке специальности и профессиональной речи, какими речевыми умениями и навыками в области психологического воздействия обладает, как рефлексивует собственную речь и объективирует индивидуальный язык, что она ценит в собственном профессиональном языке и речи; что достигает в коммуникативных актах, какие и как она создает, ориентированные на клиентов высказывания, как понимает речевую деятельность, с кем и как она общается на профессиональные темы; то каковы ее эстетические потребности в средствах языка при продуцировании речи, как она их удовлетворяет, как достигает профессионально-речевой самореализации и совершенствует ее в своей человекоцентрической, человековедческих деятельности.

Ключевые слова: речевая личность, развитие, субъект профессиональной деятельности.

The authors elucidate the phenomenon of «personality psychologist speech» It highlights the following: the fact that she knows the language specialty and professional broadcast that speech abilities and skills in the field has a psychological impact, as reflected actual speech and language objectifies individual that she appreciates in his own professional language and speech; that reaching a communicative acts, and that it creates a customer oriented statements as understanding speech activity, with whom and how it communicates on professional topics; the fact that its aesthetic needs of mass production of language in broadcasting, as it satisfies them, as is professional-speech and self dokonuye it in his man-centered, chelovekovedcheskih activities.

Key words: speech personality development, the subject of professional activity.

Вступ

Актуальність дослідження та постановка проблеми. Поняття «особистість», стверджував засновник романтизму як художньої течії, поет і публіцист Новаліс Фрідріх фон Харденберг, повинне включати поняття діяльності; а для діяльності справедливе правило, що вона має розглядатися у її зв'язках, а не окремішно

(Величковский, 2006). Подібну думку обстоює і О. М. Леонт'єв, зазначаючи, що особистість формується в діяльності, натомість, вона як «соціальне людське утворення» не може бути виведена з її пристосувальної діяльності. Особливість діяльності, в якій має формуватися особистість, виявляється в тому, що вона реалізує якість нові особливі відношення людини зі світом. Реальним базисом людської особистості, вважає психолог, є сукупність її суспільних за своєю природою відношень до світу, але відношень, які реалізуються, а вони реалізуються в діяльності, точніше сукупністю її багатоманітних видів. Для того щоб зробити перші кроки в галузі дослідження людської опосередкованої діяльності, процесів, що реалізують цю діяльність, продовжує думку вчений, необхідно постулювати наявність суб'єкта діяльності (Леонт'єв, 2000). Уведення поняття «особистість», що позначає суб'єкта в аспекті особливих відношень до людей, відношень стосовно їхньої діяльності, її видів, але не за їхнім предметним змістом і не за їхнім характером (індивідуальна – колективна або природна – соціальна), а стосовно наслідків діяльності для інших людей.

Людина – суб'єкт суспільних відношень (соціальної діяльності), що живе у просторі суспільства і культури людства, вступає в два типи відношень – соціальні і міжособистісні (Іванніков, 2010). Останні передбачають і вербальну взаємодію, і наявність суб'єктів мовленнєвої діяльності. Саме такий підхід обраний нами як основний при характеристиці поняття «мовленнєва особистість» психолога, що номінує її як суб'єкта особливих відношень людей – комунікативно-мовленнєвих у професійно-мовленнєвій діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Категорія «мовленнєва особистість» увійшла в науковий обіг порівняно недавно. Її поява безпосередньо пов'язується з працею Ю. М. Караулов (Караулов, 1987), у якій уперше прозвучав невідомий до того часу термін «мовна особистість». У науковій літературі це поняття почало розглядатися персоніфіковано, з указівкою на конкретну особу: «мовна особистість учителя», «мовна особистість професіонала» тощо. Поняття «мовленнєва особистість», на думку Ю. Е. Прохоров, уключається у склад поняття «мовна особистість» у родовидовому співвідношенні. Мовленнєвій особистості притаманна певна своєрідність мовної

поведінки, оригінальність мовлення і мислення, багатство ментального, вербального і духовного світу, володіння комунікативно-граматичними нормами (Прохоров, 2006). Отже ця проблема почала досліджуватися відносно недавно. Так, Л. П. Клобукова вважає, що будь-яка мовна особистість являє собою багатопрошарову та багатокомпонентну парадигму мовленнєвих особистостей (Клобукова, 2008). В. В. Красних проводить наукові розвідки щодо мовленнєвої особистості з огляду на комунікацію, психолінгвістику, дискурс, текст і реальну віртуальність (Красних, 2008). Т. В. Кочеткова підходить до мовленнєвої особистості з позицій трактування її в якості носія елітарної мовленнєвої культури (Кочеткова, 1999). І. А. Іванчук досліджує суміжне до аналізованої проблеми питання риторичного компонента в публічному дискурсі елітарної мовленнєвої культури (Іванчук, 2005). Т. Г. Крапоткіна у своїх роботах наполягає на вдосконаленні мовленнєвої особистості вчителя в нових соціокультурних умовах. Л. О. Калмикова досліджує становлення мовленнєвої особистості на дошкільному етапі онтогенезу у зв'язку з розвитком мовлення як активності, так і як діяльності. На її думку, мовленнєва особистість – це системна якість, що набувається індивідом у взаємодії з соціальним оточенням у формах пізнання мови і метамови, оволодіння мовленнєвим спілкуванням і мовленнєвою діяльністю (Калмикова, 2011). Щодо питання мовленнєвої особистості психолога, то воно до цього часу не було предметом дослідження.

Отже **мета статті** – представити авторське уявлення про мовленнєву особистість, розкрити взаємозв'язок між становленням професійно-мовленнєвої діяльності і розвитком мовленнєвої особистості психолога.

Методи та методики дослідження

Використовувалися такі теоретичні методи дослідження, як-от: аналіз психолінгвістичної і психологічної літератури, інтеграція отриманих в результаті аналізу даних, формулювання поняття «мовленнєва особистість психолога», узагальнення й експлікація спостережень над мовленнєвою діяльністю психолога, систематизація узагальнених даних теоретичної частини дослідження, висновування.

Результати дослідження

Увага психолінгвістів до проблеми професійного складу мови професії і мовлення фахівців різних галузей обґрунтовується устремліннями науковців підвищити ефективність, доцільність і значущість професійної комунікації, досягти специфікацій певного мовного вираження кожного акту фахової взаємодії як у певній галузі, так і в суспільстві у цілому. Аналіз сучасного наукового доробку психолінгвістів також доводить, що системне уявлення про мовленнєву особистість психолога може бути сформоване через прикладний теоретико-методологічний аналіз цієї особливої категорії і з'ясування факторів, що зумовлюють її комунікаційний статус у системі фахових мовленнєвих дій як психолінгвістичного феномена.

Одним із таких факторів є практика підготовки психологів у вищій школі, аналіз якої засвідчує, що дана проблема до цього часу не вирішена як у теоретичному аспекті, так і в прагматичному плані її реалізації. Мовленнєва особистість психолога – суб'єкт професійно-мовленнєвої діяльності – представлена у вищій освіті не цілісно, хоча окремі питання, дотичні до неї побіжно розглядаються в небагатьох навчальних дисциплінах з використанням загального терміна «особистість». І не випадково більшість сучасних практикуючих психологів або взагалі не володіють психолінгвістичними знаннями про особливості мовлення і мови своєї професії, уміннями, навичками і компетенціями у галузі здійснення доцільного професійного мовленнєвого спілкування зі своїми клієнтами, або набувають такого досвіду емпіричним, інтуїтивним шляхом, а тому не рефлексують свого мовлення і не об'єктивують власну професійну мову, що не дає ефекту в їхній роботі. Отже, вирішення проблематики формування мовленнєвої особистості лежить, передусім, у площині психолінгвістики й освіти (психолінгводидактики) майбутніх психологів. Саме психологи мають вирішувати загальнолюдські проблеми гуманітарної взаємодії членів суспільства, надаючи взаєминам з клієнтами гармонії, а відтак забезпечуючи їм стан умиротворення, спокою, упевненості в майбутньому, любові до ближнього тощо. Безумовно, для здійснення цих непростих завдань кожний психолог має бути відповідно підготовленим, стати мовленнєвою особистістю, володіти комунікативними психотехнологіями

і психотехніками мовленнєвого впливу, надавати своєчасну психологічну допомогу в різних сферах вербальної взаємодії. Успішне формування мовленнєвої особистості психолога потребує детальнішого розгляду специфіки цієї психолінгвістичної категорії.

Розуміння **мовленнєвої особистості** та професійно-мовленнєвої діяльності як діяльності знакового (мовного) спілкування безпосередньо пов'язане з комунікативною діяльністю, тобто смисловою взаємодією людини з іншими людьми у спосіб публічного висловлювання. Це абсолютно нова для вітчизняної психологічної науки психолінгвістична галузь, що представлена в наш час лише одиничними роботами. Актуалізація цих питань сприяє як розкриттю реальних процесів зв'язку і взаємодії мовленнєвої особистості, професійно-мовленнєвої діяльності і фахової мови, так і переходу від теоретичного аналізу діяльності спілкування взагалі на рівень конкретно психолінгвістичного дослідження, презентуючи мовленнєву особистість психолога як суб'єкта професійно-мовленнєвої діяльності.

Оскільки професійна діяльність мовленнєвої особистості психолога забезпечує його взаємодію із соціальним середовищем в індивідуальній або груповій формі вербальної роботи з людьми, котрі потребують психологічної допомоги, постільки цей феномен не може розглядатися окремо від поняття *«спілкування»* та тих істотних ознак, що вирізняють його різновиди. О. О. Леонтьєв зазначав, якщо предмет і змістом предметно орієнтованого спілкування є взаємодія в процесі спільної діяльності, а предмет і змістом особистісно орієнтованого спілкування – ті чи інші зміни в психологічних відношеннях людей, то третій його вид – соціально орієнтоване спілкування – передбачає зміни в соціально-психологічній або соціальній структурі суспільства чи стимуляцію прямих соціальних дій через вплив на психіку членів даної соціальної групи або суспільства в цілому (Леонтьєв, 1997). У всіх зазначених видах спілкування психолога, особливо другого і третього виду, в умовах яких продовжується його соціалізація, яскраво виділяється мовленнєвий компонент, тому його без перебільшення можна назвати мовленнєвим, або вербальним, спілкуванням.

Індивідуальна форма роботи психолога з клієнтом за допомогою таких видів психологічної допомоги,

як психоконсультування, психотерапія, психокорекція, психодіагностика, профосвіта, психопрофілактика, здійснюється через *різні види мовленнєвого спілкування*, в якому цілеспрямований мовленнєвий акт є нічим іншим, як професійно-мовленнєвою діяльністю. Це твердження обґрунтовується довільністю, усвідомленістю, навмисністю, рефлексивністю та структурованістю мовленнєвого процесу психолога – суб'єкта надання психологічної допомоги, а відтак – мовленнєвої особистості. У практичній роботі мовленнєвої особистості психолога його професійно-мовленнєві дії – це публічний дискурс, або психопрофілактичний, психотерапевтичний, психоконсультативний вплив.

Особистісно орієнтоване спілкування мовленнєвої особистості психолога найвиразніше виявляється в консультативній і психотерапевтичній роботі. У ньому взаємодія реалізує не суспільні відношення, а такі що виникають на їх основі та набувають відносної самостійності особистості: це психологічні взаємини людей. Мотивом такого спілкування стає не кооперація, а згода. Його предметом є психологічні взаємовідносини співрозмовників, їх оптимізація за рахунок наближення позиції клієнта до позиції психолога. Суб'єктом цього виду спілкування є діада, але в ній завжди є лідер-психолог, який визначає асиметричність пов'язаних із спілкуванням процесів контакту. Особистісно орієнтована мовленнєва комунікація передбачає вербальну взаємодію за типом: психолог-клієнт, яка значною мірою є діалогічною, реактивною, такою, що не потребує значних зусиль психолога щодо смислоформування і смислоформування через структури внутрішнього мовлення. Зміст цієї комунікації визначається здебільшого ситуаціями перебігу діалогічної чи полілогічної мовленнєвої взаємодії. Складнішим видом професійної комунікації мовленнєвої особистості психолога є *соціально орієнтоване спілкування*, з яким професійно-мовленнєва діяльність знаходиться у відношеннях ієрархії та суміжності. Соціально орієнтований різновид спілкування на зразок публічного висловлювання (масової комунікації) – найпоширеніший варіант спілкування психолога з клієнтами, який становить «чисте» спілкування, уключене в психологічно-комунікативну спільну з ними діяльність. Суб'єктом цього спілкування є як клієнти, які експлікують свої психічні проблеми, так і психолог, оскільки

він завжди репрезентує психологічно важливу для соціуму інформацію.

Отже групові та масові форми роботи психолога, котрий здійснює необхідну для клієнтів допомогу через групову психотерапію, розвивальну освіту, профосвіту, психопрофілактику тощо, dokonуються при реалізації масової комунікації – соціально орієнтованого мовленнєвого спілкування. Останнє може бути безпосереднім (що найчастіше і відбувається): публічний виступ, лекція перед «живою» аудиторією, масове навіювання, групове консультування, переконання спільноти тощо – або опосередкованим (інтернет, радіо, преса, телебачення). Частіше воно зосереджене в часі (одночасна комунікація з аудиторією), а інколи може здійснюватися в різний час (кожний сприймає і реагує на інформацію, виявлену з психологічних джерел). Психологічна допомога як прояв соціально орієнтованого мовленнєвого спілкування, масової комунікації опосередковано здійснюється через популярну психологічну літературу, листівки, що розповсюджують психологи, документальні кінофільми, відеофільми, комп'ютерні програми соціально-психологічного впливу та ін. І в цьому виді мовленнєвого спілкування мовленнєва особистість психолога постає основою таких психологічних взаємовідносин з аудиторією клієнтів.

Незважаючи на те що цими видами спілкування займаються різні гуманітарні науки: і загальна психологія, і соціальна психологія, і психологія особистості, і соціологія тощо – усе ж таки аспекти проблематики, пов'язані з особистісно і соціально орієнтованим мовленнєвим спілкуванням, «підпорядковані», за словами О. О. Леонт'єва, психолінгвістиці. Вона цікавиться, продовжує думку вчений, цими процесами з огляду на власний підхід – з точки зору «впливу мовних і мовленнєвих особливостей висловлювання» на сприйняття, розуміння, запам'ятовування, переробку отриманої інформації, прийняття рішень, зміни життєвої позиції, переоцінки цінностей тощо (Леонт'єв, 2003).

У зв'язку з тим, що зазначені види спілкування мовленнєвої особистості психолога мають «переважно, а то й виключно мовленнєвий характер», а його висловлювання виступає, як впливовий початок «у всій повноті своїх мовних і змістових характеристик...», то психолінгвістика мовленнєвого

впливу відтак складає «основну» або «достатньо переконливу частину наукової проблематики» (Леонт'єв, 1997) мовленнєвої особистості психолога та його практичної діяльності.

Здійснюваний у процесі професійної діяльності вплив мовленнєвої особистості психолога спроможний, по-перше, привернути увагу клієнтів до його висловлювання, орієнтованого на їхні психологічні проблеми, й оптимізувати їх осмислене сприйняття; по-друге, забезпечити розуміння змісту й основної суті висловленого, а відтак повірити та прийняти переданий їм смисл як особистий сенс і переконатися в правильності запропонованого рішення; по-третє, у разі прийняття й усвідомлення експлікованого психологом змісту – докорінно змінити особистісні смисли і якісно перебудувати смислову сферу своєї особистості, позбавившись існуючих у них психологічних проблем; по-четверте, сам психолог може досягти зворотного зв'язку: пересвідчитися у переконаності клієнтів у коректності й ефективності наданої їм психологічної допомоги та в їхній задоволеності від толерантності здійсненої взаємодії. Висловлювання, спрямовані на психологічний вплив, завжди диференційовані, залежно від їх зорієнтованості на ту чи іншу психологічну проблему клієнтів, тобто побудовані з урахуванням психолінгвістичних особливостей відповідних дискурсів, специфіки семіотичних груп реципієнтів впливу, об'єднаних за приблизно однаковим рівним рівнем володіння мовленнєвими навичками і вміннями сприймання та переробки інформації, отриманої від психолога (Калмиков, 2015).

У структурі мовленнєвої особистості майбутнього психолога виокремлюємо такі складові. По-перше, індивід – нейролінгвістична і психосоматична організація мовленнєвої особистості, що вирізняє її як представника людського роду. По-друге, персона – соціально-типові мовні й комунікативні утворення особистості, що обумовлені подібним для більшості людей впливом кодифікованих мовних зразків і мовленнєвого середовища (соціального оточення). По-третє, індивідуальність – своєрідне поєднання мовленнєво-мовних особливостей, що відрізняє одну людину від іншої, у тому числі й унікальні мовленнєві властивості особистості.

Щодо умов формування мовленнєвої особистості, то це можуть бути й антропологічні якості людини, зумовлені

генотипом, як природні засоби реалізації мовленнєво-особистісної поведінки і мовленнєво-особистісних цінностей, що впливають на вибір способу і форми прояву мовленнєвої особистості, її мовленнєвої поведінки, і прижиттєво набуті якості людини. Будь-яка комунікативно-мовленнєва якість, наприклад уміння вести професійний діалог, переконувати клієнта, будувати публічний дискурс, знання кількох мов може виступати (або не виступати) умовою розвитку мовленнєвої особистості. Не будучи мовленнєво-особистісним утворенням ця якість завжди використовується нею, як засіб її поведінки і діяльності, що знаходиться під контролем цієї особистості. Ці умови завжди ставлять психолога в ситуацію вибору лінії своєї мовленнєвої поведінки і мовленнєво-особистісного розвитку.

Сутність мовленнєвої особистості психолога виявляється через сукупність усіх соціальних відношень, у яких він реально існує, у яких і породжується мовленнєва особистість. Як новоутворення, мовленнєва особистість властива здебільшого людям мовленнєвих професій, психологу зокрема. В його основі знаходиться розвиток суспільних за своєю природою відношень психолога до соціального світу. Особистісно мовленнєве утворення, що розвивається за етапами, має стадіальний характер, починаючи з дошкільного віку, а далі продовжується стадіальний розвиток у житті студента-психолога, психолога - практика в житті дорослої людини.

Висновки

Таким чином, мовленнєвою особистістю можна вважати психолога з певними якостями і можливостями, що набуваються ним у взаємодії з соціальним оточенням у формах професійно-мовленнєвого спілкування; рефлексії системи професійно-мовленнєвих дій; усвідомлення власного мовлення в якості засобу мовленнєвого впливу на смислову перебудову свідомості клієнта у спроектованому і спрограмованому психологом напрямку. Ці якості є засобами мовленнєвої особистості, яка здійснює мовленнєві вчинки або способом впливу чи психолінгводидактичними способами стверджує своє існування в соціальному світі людей.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні специфіки індивідуальної мови мовленнєвої особистості психолога.

ЛІТЕРАТУРА

- Величковский Б. М. (2006). Когнитивная наука: Основы психологии познания: в 2 т. / Борис Митрофанович Величковский. – М. : Смысл; Издательский центр «Академия». – Т. 2. – 432 с.
- Иванчук И. А. (2005). Риторический компонент в публичном дискурсе носителей элитарной речевой культуры: автореф. дисс. на соискание науч. степени доктора филол. наук: спец. 10.02.19 «Теория языка» / И. А. Иванчук. – Саратов, 65 с.
- Калмиков Г. В. (2015). Професійно-мовленнєва діяльність психологам як психолінгвістичний феномен / Г. В. Калмиков // Психолінгвістика: [зб. наук. праць ДВНЗ «Переяслав-хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»]. – Переяслав-Хмельницький: «Видавництво КСВ». – Вип. 17. – С. 56-66.
- Калмикова Л. О. (2011). Психологія розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора психол. наук.: 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Л. О. Калмикова. – К., 53 с.
- Калмикова Л. О. (2010). Розвиток мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку: діагностико-розвивальна програма: [монографія] / Лариса Олександрівна Калмикова. – Переяслав-Хмельницький: ПП «СКД», 212 с.
- Караулов Ю. Н. (1987). Русский язык и языковая личность / Юрий Николаевич Караулов; отв. ред. Д. Н. Шмелев. – М. : Наука, 261 с.
- Клобукова Л. (1987) Обучение языку специальности / Л. Клобукова. – Москва: МГУ.
- Кочеткова Т. В. (1999). Языковая личность носителя элитарной речевой культуры : автореф. дисс. на соискание д-ра филолог. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / Т. В. Кочеткова. – Саратов, 53 с.
- Крапотина Т. Г. (2014). Развитие и совершенствование языковой личности учителя в новых социокультурных условиях / Т. Г. Крапотина // Профессионализм педагога: сущность, содержание, перспективы развития. – М. : МАМПО. – Ярославль: Редмер, 712 с. – С. 562-564.
- Красных В. В. (2008). Единицы языка vs. единицы дискурса и лингвокультуры (к вопросу о статусе прецедентных феноменов и стереотипов) / В. В. Красных // Вопросы психолінгвістики. – № 7. – С. 53-58.
- Леонтьев А. А. (2003). Основы психолінгвістики / Алексей Алексеевич Леонтьев. – [3-е изд.]. – М. : Смысл; СПб. : Лань, 287 с.
- Леонтьев А. А. (1969). Психолінгвістическіє єдності і породження речевого висказывания / Алексей Алексеевич Леонтьев. – М. : Наука, 307 с.
- Леонтьев А. А. (1997). Психология общения : [пособие для доп. образования] / Алексей Алексеевич Леонтьев. – [2-е изд.]. – М.: Смысл, 365 с.
- Леонтьев А. Н. (2000). Лекции по общей психологии / Алексей Николаевич Леонтьев; под ред. Д. А. Леонтьева, Е. Е. Соколовой. – М. : Смысл, 511 с.
- Леонтьев Д. А. (1999). Психология смысла: Природа, структура и динамика смысловой реальности / Дмитрий Алексеевич Леонтьев. – М. : Смысл, 496 с.
- Прохоров Ю. Е. (2006). Действительность. Текст. Дискурс: [учеб. пособ.] / Ю. Е. Прохоров. – [2-е изд., испр.]. – М. : Флита: Наука, 224 с.

REFERENCES

- Velichkovskiy, V. (2006). *Kognitivnaya nauka: Osnovy psihologii poznaniya*. Moskva: Smysl; Izdatelskiy tsentr «Akademiya». [in Russian].

- Ivanchuk, I. (2005). *Ritoricheskiy komponent v publichnom diskurse nositeley elitarnoy rechevoy: avtoref. diss. na soiskanie nauch. stepeni doktora filol. nauk: spets. 10.02.19 «Teoriya yazyika»*. Saratov, 65 s. [in Russian].
- Kalmikov, G. (2015). Profeslyno-movlennEva dlyalnIst psihologam yak psiholIngvIstichniy fenomen. *PsiholIngvIstika*. Pereyaslav-Hmelniyskiy: «Vidavnitstvo KSV». 56-66.
- Kalmykova, L. (2011). *Psixologiya rozvytku movlennyevoyi diyalnosti ditej doshkil'nogo viku*. Avtoref. diss. na soiskanie d-ra psihol. nauk : spets. 19.00.07 – pedagogichna ta vikova psihologiya. Kyiv. 53 s. [in Ukrainian].
- Kalmykova, L. (2010). *Rozvytok movlennyevoyi diyalnosti ditej doshkil'nogo viku*. Pereyaslav-Xmelnytskiy: PP «SKD». [in Ukrainian].
- Karaulov, Yu. (1987). *Russkiy yazyik i yazyikovaya lichnost*. Moskva: Nauka. [in Russian].
- Klobukova, L. (1987). *Obuchenie yazyiku spetsialnosti*. Moskva: MGU. [in Russian].
- Kochetkova, T. (1999). *Yazyikovaya lichnost nositelya elitarnoy rechevoy kulturyi: avtoref. diss. na soiskanie d-ra filolog. nauk : spets. 10.02.01 «Russkiy yazyik»*. Saratov, 53 s. [in Russian].
- Krapotina, T. (2014). Razvitie i sovershenstvovanie yazyikovoy lichnosti uchitelya v novyih sotsiokulturnykh usloviyakh. *Profesionalizm pedagoga: suschnst, sodержanie, perspektivy razvitiya*. Moskva: MANPO. Yaroslavl: redmer. 562-564 . [in Russian].
- Krasnykh, V. (2008). *Edinitsyi yazyika vs. edinitsyi diskursa i lingvokulturyi (k voprosu o statuse pretседentnykh fenomenov i stereotipov)*. № 7. S.53-58.
- Leontev, A. (2003). *Osnovy psiholingvistiki*. Sankt-Peterburg: Lan. [in Russian].
- Leontyev, A. (1969). *Psikholingvisticheskie edinitsy i porozhdenie rechevogo*. Moskva: Nauka [in Russian].
- Leontyev, A. (1997). *Psikhologiya obshcheniya*. Moskva: Smyisl. [in Russian].
- Leontev, A. (2000). *Lektsii po obschey psihologi*. pod red. Leonteva, D., Sokolovoy, E. Moskva: Smyisl [in Russian].
- Leontev, D. (1999). *Psikhologiya smyisla: Priroda, struktura i dinamika smyislovy realnosti*. Moskva: Smyisl [in Russian].
- Prohorov, Yu. (2006). *Deystvitelnost. Tekst. Diskurs: ucheb. posob. 2-e izd., ispr.* Moskva: Flita: Nauka [in Russian].

Поштова адреса установи:
Донбаський державий педагогічний університет,
вул. Генерала Батюка, 19
м. Слов'янськ,
84100

Стаття надійшла до редакції 20.08.2015